

<https://doi.org/10.53656/his2022-6-6-pie>

Reviews and Annotations
Рецензии и анотации

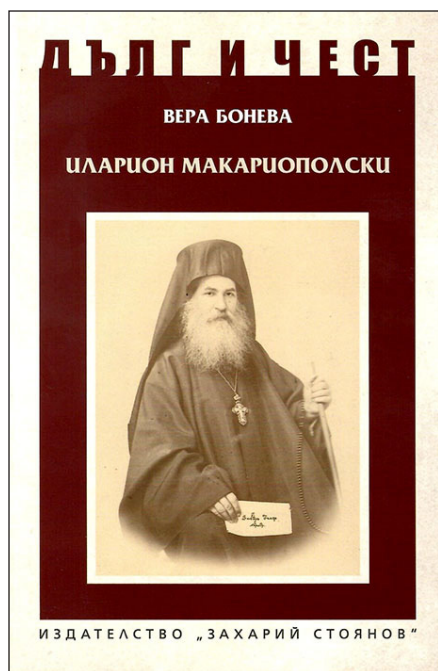
КЪСЧЕТА ОТ НЕПОДПРАВЕНИЯ РЕСПЕКТ НА ИЛАРИОН МАКАРИОПОЛСКИ

Доц. д-р Атанас Шопов

Исторически музей – Панагюрище

В пантеона на Българското възраждане Иларион Макариополски заема съществено място. Той е от дейците, които съзнават единението на религия и духовност за съхраняването и възкръсването на българите. Животът и делото на Иларион Макариополски перманентно привличат вниманието на изследователите. При проучването на неговата значима национална дейност винаги има какво да се добави, за да се представи последователният му и значим принос в църковнонационалното движение на българите. Отговор на този въпрос дава проф. д.и.н. Вера Бонева с биографичния разказ „Иларион Макариополски: Път, подвижничество, памет“. Монографията е включена в поредицата „Дълг и чест“ на изд. „Захарий Стоянов“ през 2022 г. Хронологическата рамка на този историопис надхвърля времето на неговия житейски път (1812 – 1875) и обхваща неговото присъствие в културната памет на България и българите.

Авторът на монографията проф. Вера Бонева е добре позната на специалистите. Под нейното перо са излезли множество статии, студии и монографии, посветени на Българското възраждане. И сега, след дългогодишен упорит труд българската историография е обогатена с изследване, посветено на един от колосите на църковнонационалното движение – Иларион Макариополски. Проф. Бонева работи методично, с доказана компетентност. Впечатляваща е

работата с архивните материали. За анализите си тя се обръща към съхранените и неизползвани напълно документи в архивите и библиотеките. Авторът използва проблемния принцип при развитието на темата. Материалът в книгата е разпределен в 11 части и приложения, логично произтичащи от богатото съдържание на труда (Boneva 2022). В края на монографията са изказани благодарности към тези, които са подкрепили проучването.

Встъпителен характер има част първа: „Такъв нам подобаваше архиерей“: Символен предстоятел на нацията“ (Boneva 2022, 9 – 18) започва с дедуктивен метод на въвеждане в същността на темата за житейския път на героя. Един от най-ярките предводители на българското църковнонационално обособяване. Тези библейски слова по един твърде интересен начин ни въвеждат в същността на темата за емблематичната фигура на духовния лидер. В изследването са открити особеностите, присъщи на биографичния жанр. Историческият разказ на проф. Бонева се основава на огромен спектър от архивни документи и изследвания, отнасящи се до въпроси и взаимовръзки, свързани с личността на Иларион Макариополски, митрополит Търновски. Авторът на монографията, като задълбочен изследовател на българското възрожденско общество, с уважение споделя видовете източници, на които се уповава за написването на труда, подчертава и тези, на които се доверява. Типично за биографичния наратив, изяснява „многообразието на имената“, с които се именува самият герой във времето. За по-голяма яснота при разглеждането на въпроса са направени специфичните пояснения в рамките на книгата. А като перманентна нишка в нея са вплетени 101 илюстрации, внасящи яснота в този наратив. Библейските послания са признанието към него за всеотдайното му служене. За по-голяма яснота при четенето проф. В. Бонева прави пояснения за читателите. Речникът, който тя дава в процеса на изложението, внася по-голяма яснота за читателя. Този труд се превръща с лекота в увлекателно четиво за по-широката публика. С това се постига целта както за яснота при ползването на книгата, така и за максимално съхраняване на оригиналния стил на изворите материали.

Обособените части в книгата следват хронологическия принцип при изясняване битието на бележитата личност. Приведените източници позволяват на проф. Бонева да изясни спорни моменти, касаещи развитието и дейността Иларион Макариополски.

Отделните части проследяват различните етапи от израстването и възпитаването на Иларион Макариополски. Те са сполучливо избрани от автора и са свързани с библейски текстове и със заветите на значими личности в църковнонационалното движение.

Добро решение е стремежът на автора да обвърже развитието на героя с настъпващите промени сред българите и империята, като цяло.

Акцентите в изследването са за житейската съдба на Иларион Макарио-

полски, както и за неговото духовно съзряване, формулиране на систематизирана програма за решаване на проблемите, свързани с националните консолидационни процеси при българите, но в контекста и с другите общности в Османската империя.

Втората част е „Предназначен за подвижничество“: В търсене на призвание (1812 – 1841)“ (Boneva 2022, 19 – 50). Разделът е наситен с 13 илюстрации, внасящи по-голяма яснота в историческия наратив. Тук се проследява генеалогията на фамилия Михалеви, в която се раждат и възпитават девет деца, сред които е и вторият син – Стоян, героят на повествованието. В труда се изтъква, че през Възраждането гр. Елена се характеризира със стопански напредък, който е координиран от местно самоуправление. А придобиването на званието хаджия се приема за по-високо обществено положение, което е доловено и пояснено от автора на повествованието. Много увлекателно и ловко проф. Бонева изгражда образа на проспериращото селище, преодоляващо последиците от анархията в империята в края на XVIII и в началото на XIX век. Тук, в еленското училище се обучава Стоян Михалев (1820 – 1823). В този балкански край усвоява тънкостите на чохаджийския занаят. Обаче копнежът за нещо по-възвишено тласка младия майстор към Хилендар. На основата на изследователския анализ авторът привежда аргументи за „духовното подвижничество“ на втория син, приел монашество с името Иларион. Проф. Бонева логически обосновава порива му за нови знания, отвеждащи го в съвременните тогава престижни богословски училища, в които открива пътя на познанието. Изводите ѝ около сдружаването на доброволен принцип, като елемент на модерното мислене, са изведени с оглед мястото на Иларион Макариополски в създаването на „Славянобългарско дружество“ на остров Андрос.

Използваните източници осветляват връзките и дейността му с други радетели за църковнонационалното и политическото освобождение – Неофит Бозвели, Авксентий Велешки, Георги Стойков Раковски, Гаврил Кръстевич и др.

В третата част – „Целокупното наше действие“: В средището на българските църковнонародни тежнения (1841 – 1844), (Boneva 2022, 51 – 84), авторът разкрива стъпките на Иларион за получаване на по-високо образование. Въз основа на проучена епистоларна литература е показан стремежът на влиятелното българско общество както в Цариград, така и в Русия да помогне на амбициозния и последователен български духовник. В последващите страници е разкрита реализацията на неговото житейско верую. А успехът се постига и на основата на разбираемия му език. Тук с основание е определено неговото място „сред езиковите първостроители на възрожденската епоха“ (Boneva 2022, 66). Обърнато е внимание на мястото и ролята на полската емиграция в империята относно меморандумите на Неофит Бозвели и Иларион Стоянович до великия везир, съдържащи общите искания на българите за духовна самостоятелност. Енергичната дейност на духовните водачи стимули-

ра българската общност в Цариград. Възникващите проблеми вдъхват сила и респект на заточените духовни водачи.

В четвъртата част – „Дръж се и бъди постоянен“: В изгнание (1845 – 1850)“ (Boneva 2022, 85 – 113), хронологически продължава изясняването на дейността на възрожденците. В настоящата част на историописа са обосновани самарянските чувства и действия на духовните водачи. Вследствие на които, авторът изтъква, те се превръщат в „мъченици на вярата“ (Boneva 2022, 93). Проф. Бонева разглежда широкоспектърната дейност на Иларион Макариополски в контекста на неговото развитие. Тук прозира мястото му на ерудит сред монашеското братство в Света гора. Същевременно е изяснена дейността на Патриаршията относно санкциите над духовните водачи. За завета на Неофит Бозвели „Дръж се и бъди постоянен...“ към Иларион Михайловски узнаваме от вестника на Раковски „Дунавски лебед“, 1861 г. (Boneva 2022, 100 – 101). Много уместно авторът го споменава в текста, където се прави асоциативна връзка, че това е съществено както за еволюционния, така и за революционния фактор в борбата за еманципирането на българите с другите народности в империята. Този исторически наратив пресъздава резултата от движението за църковна и духовна еманципация на българите през призмата на значимото място на този титан в това всенародно движение. Налице са нотките на отчаяние, но в този историопис на проф. Бонева прозира непримиримият дух на еленчанина в месеците на изолация и несгоди. В книгата е открояна линията в църковнонационалната борба, която е тясно съчетана с изграждащата се „прямота“ в живота на Иларион Михайловски, превърнала се в „несъкрушима привичка“ (Boneva 2022, 113). Така че за изследователите само този довод ще е основание за подготовката на нови психологически портрети на възрожденеца.

Част петта: „Да имат независим духовен глава“: В подстъпите на архиепископството (1850 – 1858) (Boneva 2022, 114 – 149). В нея е развита същността на борбата около избора на духовен предстоятел на българската църква в Цариград. Последователността и знанията на Иларион го издигат до нивото на дипломат на светогорската монашеска обител. И отново изследователят на тази личност добавя нови щрихи към портрета на човека – богослова. С усета на творец изследовател авторът изяснява факта около ръкополагането на Иларион за епископ Макариополски и предстоятел на българската църква в Цариград. Няма човек, който да се е докоснал до Иларион Михайловски и да не е почувствал неговата подкрепа, за което с искрица възхищение си спомнят за него. Този респект е доловен от проф. Бонева, която с тънък усет го вплита в заглавието на всяка част. Налице са по две заглавия във всяка част. С други думи, открива се паралелност в заглавията, едното от които е изведено от библейски текст или спомени за него от архивите. И второто, конкретния отговор, заложен в заглавието на частта. Озаглавените части в книгата с лекота

ни препращат към голямата тема, предложена в нея – за неговия път, подвижничество и памет. И всеки следващ ни въвежда още от заглавието в същността на текста. И така до „Потомък на Свети Евтимий Търновски: Владика в старопрестолния град (1872 – 1875)“. Това са сравнения, извлечени от автора, вследствие неговата дългогодишна задълбочена работа, свързана с личността на Иларион Макариополски. Още повече че това се явява в унисон и отговор на голямата тема, в чиято поредица е включена книгата: „Дълг и чест“.

Доста трудоемък е предложеният начин от автора за структуриране на монографията. Обаче това може да сподели специалист, който е „тънък познавач“ на епохата и личностите, които изследва. Именно такъв изследовател се явява проф. В. Бонева

Част шеста: „Този истински архипастир“: В окото на бурята (1858 – 1861) (Boneva 2022, 150 – 197). В нея е развита идеята за строителството на нов храм. С годините църковният въпрос все повече се задълбочава. Отразен е стремежът на радикално настроените дейци да потърсят подкрепа от католическия свят. И отново Иларион трябва да се справя с трудностите. Осъзнато е, че движението против патриаршеските владици взема все по-остър характер. Практически в него се включват все повече български общини. Съществено е мястото в книгата за водача и балансьора Иларион Макариополски след 3 април 1860 г.

Част седма: „Отивам да се жертвам за народа си“: Второто заточение (1861 – 1864) (Boneva 2022, 198 – 237). В нея аналитично е показана готовността на тримата йерарси – Иларион, Авксентий и Паисий, за жертвата им в името на духовното извисяване и обособяване на българите. Тук читателят се докосва и до идеята за създаването на най-популярната фотография на тримата архиереи. Все по-задълбочено се открояват твърдостта им в отстояването на йерархическата самостоятелност на българите от Цариградската патриаршия и последващите действия на Високата порта. Читателят схваща двоякото отношение на османското правителство към българския църковен въпрос. Съзнавайки, че линията, която провежда Портата, е максималното протакане на българския църковнонационален въпрос. От друга страна, това е времето на обособяването на организираното революционно движение, където духовният водач „осъзнава ролята за развитието на националния въпрос“ (с. 219). Като перманентна нишка е открояна руската имперска политика на Балканите към българското църковнонационално движение.

Въпросите, свързани с кулминацията на борбата за духовна еманация на българите, са разгледани в осма част („Дето народът и ний с него“ Предстоятел и народонаставник (1864 – 1870) (Boneva 2022, 238 – 289) и девета част („Да послужи на отечеството си“: Екзархийски архиерей (1870 – 1872) (Boneva 2022, 290 – 328). В тях проф. Бонева с перото на вещ изследовател на

това общонародно движение успява да разкрие и надгради психологическия образ на Иларион Макариополски в неговата адекватност на представите, насочени към подготовката на личности за българската църква.

Въпросите, свързани с уредбата и запазването на целостта на Търновската епархия, са развити в част десета: „Потомък на Свети Евтимий Търновски“: Владика в старопрестолния град (1872 – 1875) (Boneva 2022, 329 – 379).

Положителна страна на книгата е конструиране мястото на „Иларион Макариополски в културната памет на България“ (Boneva 2022, 380 – 406). Подобен начин на работа осигурява високо равнище на изследването.

Проф. Бонева използва широк спектър от документи и изследвания. Те допринасят за по-голяма яснота при реконструкцията на историческите събития. В книгата са обосновани поредицата от инициативи – просветни, църковнонародни, книжовни от биографията на дееца. Тя е продължение на изследователските търсения на проф. В. Бонева. Предложеният текст, със своята специфика, позволява разширяване кръга на читателите. Принос на труда е, че се представя цялостната мрежа на взаимоотношения с всички слоеве в тогавашното общество.

Спрях се съзнателно на съдържанието на представения труд, за да се видят по-ясно не само рамките на изследването, но и по-подробно тематиката на наситеното с ценна информация изложение. Читателят има възможност да оцени високо начина на работата на проф. Бонева – търпеливо извличане на богат първичен материал от архиви, периодичен печат, публикувана литература, след което последва анализиране, преценка и обобщаване на материала.

Книгата, като цяло, е богато илюстрирана и добре оформена. Ако трябва да обобщим, следва да отбележим, че проф. В. Бонева е избрала не толкова традиционна, но оптимална структура на книгата. Авторката много добре е организирала изложението на осъществено многопосочно и комплексно изследване. В това отношение книгата е еталон в структурирането на такъв род изследвания. Трудът е наситен със съдържание, успешно обобщаващо проучванията, допълвайки ги с нови аспекти. Текстът цели да подбуди размисъл по въпросите, свързани с „най-романтичния“ период от българската история – Възраждането.

Трудът завършва със справочен апарат за източниците, които са ползвани за написването на монографията. В края на изследването авторът прави обобщение за мотивите, които са дали импулса за това изследване.

Към труда могат да се направят и някои дребни бележки. Те са по-скоро изисквания на читателя, който би се стремил към още отговори в тази ценна монография на проф. Бонева. Един от въпросите, който би било добре да получи отговор, се отнася до отношението на Иларион Макариополски към Георги Раковски, т.е. към революционния фактор в борбата за национална консолидация.

Изследването на проф. Бонева дава в пълнота житейския път на Иларион Макариополски. Естествено е, че винаги има още какво да се добавя. Обаче от труда е видно, че авторът ни подбужда към размисли, лични изводи и допълнения в контекста на този историопис. Именно това е същественото, ако искаме да разберем същността за „дълг и чест“, в която поредица е отпечатана книгата.

ЛИТЕРАТУРА

БОНЕВА, В., 2022. *Иларион Макариополски: Път, подвижничество, памет. (Биографичен разказ със 101 илюстрации и 5 приложения).* София: Издателство „Захарий Стоянов“, ISBN 978-954-09-1612-5.

REFERENCES

BONEVA, V., 2022. *Hilarion of Makariopolis: Path, asceticism, memory. (Biographical narrative with 101 illustrations and 5 appendices).* Sofia: Zahari Stoyanov Publishing House. ISBN 978-954-09-1612-5.

PIECES OF GENUINE RESPECT OF HILARION OF MAKARIOPOLIS

✉ **Dr. Atanas Shopov, Assoc. Prof.**

Historical Museum – Panagyuriste

28, Rayna Knyaginya St.

4500 Panagyuriste, Bulgaria

E-mail: atanas_pan@abv.bg